

Мардонов Баҳодир Бахронович,
Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти
таянч докторанти, PhD, доцент

ХОДИМЛАР МЕҲНАТИ САМАРАДОРЛИГИНИ АНИҚЛАШНИНГ ЯНГИЧА УСУЛИ

УДК: 331.08

DOI: 10.34920/EIF/VOL_2022_ISSUE_8_5

МАРДОНОВ Б.Б. ХОДИМЛАР МЕҲНАТИ САМАРАДОРЛИГИНИ АНИҚЛАШНИНГ ЯНГИЧА УСУЛИ

Ушбу мақолада иқтисодиётда банд бўлган ходимлар меҳнат самарадорлигини аниқлаш зарурати асосланган ҳамда уни ҳисоблашнинг турли усуллари таҳлил қилинган ва муаллиф томонидан ходимлар меҳнати самарадорлигини аниқлашнинг янгича усули таклиф этилган.

Калит сўзлар: меҳнат, хизмат кўрсатиш соҳаси, меҳнат интенсивлиги, кадрлар қўнимсизлиги, иш ҳақи, меҳнат унумдорлиги, ишсизлик, инфляция, бандлик, ялпи ички маҳсулот, даромад, меҳнат самарадорлиги, иқтисодий ўсиш.

МАРДОНОВ Б.Б. НОВЫЙ МЕТОД ОПРЕДЕЛЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ТРУДА ПЕРСОНАЛА

В основу данной статьи положена необходимость определения эффективности труда работников, занятых в экономике, и проанализированы различные методы ее расчета, а также автор предлагает новый метод определения эффективности труда работников.

Ключевые слова: труд, сфера услуг, интенсивность труда, дефицит рабочей силы, заработная плата, производительность труда, безработица, инфляция, занятость, валовой внутренний продукт, доход, производительность труда, экономический рост.

MARDONOV B.B. A NEW WAY TO DETERMINE THE EFFECTIVENESS OF PERSONNEL WORK

The article substantiated the necessity to determine the labor efficiency of workers employed in the economy, and there is analyzed various methods for its calculation. Author proposes a new method of workers' labor efficiency determination.

Key words: labor, service sector, labor intensity, labor shortage, wages, labor productivity, unemployment, inflation, employment, gross domestic product, income, labor productivity, economic growth.

Кириш.

Ҳар қандай мамлакат миллий иқтисодиётини юксалтиришда ҳамда иқтисодий ўсиш суръатларини жадаллаштиришда меҳнат ресурсларидан унумли фойдаланиш - тараққиёт ва юксалишнинг зарурий шарти ҳисобланади. Иқтисодиёти илғор ривожланган мамлакатлар таҷрибаси, табиий ресурсларнинг мавжудлиги ёки умуман йўқлиги иқтисодий ўсиш учун катта тўсиқ бўла олмаслигини кўрсатди. Дунёда табиий ресурсларга ўта бой, лекин иқтисодий ўсиш суръатлари юқори бўлмаган мамлакатлар ҳам бор. Бизнингча, табиий ресурсларнинг миқдори ва сифати мамлакат миллий иқтисодиётининг салоҳиятини, жадал ривожланиш имкониятларини белгилайди. Лекин мавжуд салоҳият ва имкониятларнинг рўёбга чиқиши, яъни уларнинг мамлакатда ишлаб чиқариладиган ялпи ички маҳсулот ҳажми ўсишининг, товарлар ва хизматларнинг мўл-қўллигини таъминлашнинг реал натижаларига айланиши фақатгина ишчи кучини бевосита иштирокида, унинг ишлаб чиқариш жараёнига катта таъсири остида амалга ошади.

Шу боис иқтисодиётда банд бўлган ходимлар меҳнати самарадорлигини аниқлаш ва баҳолаш мониторингини олиб бориш муҳим аҳамият касб этади. Мавжуд адабиётларда ва ҳозирги кундаги илмий тадқиқот ишларида ходимларнинг меҳнат самарадорлиги, иқтисодиётда жалб этилган инвестициялар миқдори, асосий фондлар билан қуролланганлик даражаси, иш ҳақи миқдори, меҳнат унумдорлиги каби кўрсаткичлари билан таҳлил қилинган. Миллий ҳисоблар тизимига кирувчи ушбу кўрсаткичлар аниқ бир вақт ичида ялпи маҳсулот ва хизматлар ҳажмининг ўзгариш динамикасини таққослашда муҳим аҳамиятга эга. Аммо иқтисодиётда банд бўлган ходимлар меҳнат самарадорлигини аниқлаш имконини бермайди. Шунинг учун ходимлар меҳнати самарадорлигини аниқлайдиган янги услубий ёндашувларни ишлаб чиқиш долзарб вазифадир.

Илмий муаммонинг қўйилиши.

Мустақил давлатлар ҳамдўстлиги мамлакатларининг иқтисодчи олимлар ва тадқиқотчилар томонидан ходимлар меҳнати самарадорлигини аниқлаш мавзусида кўплаб илмий тадқиқотлар олиб борилган ва илмий тавсиялар ишлаб чиқилган. Масалан, иқтисодчи М.В.Иващишина соҳа ходимлари меҳнат самарадорлигини мутлақо ўзгача усулда яъни ходимларнинг ўртача ёши, ходимларнинг саломатлик ҳолати ва профессионаллик даражаси каби кўрсаткичлар орқали аниқлашни тавсия этган¹. Тадқиқотчи О.С.Чечина эса «.....ходимлар

¹ Иващишина М.В. Факторы влияющие на эффективное использование трудовых ресурсов // Новые технологии. – 2016.-№1.-с.78-80.

меҳнати самарадорлигини баҳолашда соҳада ижтимоий инфратузилманинг ривожланганлиги, қулай иш шароитининг мавжудлиги каби кўрсаткичларга қараб ҳам аниқлаш мумкин»лигини эътироф этади². Тадқиқотлар соҳа ходимлар меҳнати самарадорлигини аниқлашнинг юқорида кўрсатилган усуллардан фарқли равишда, янги ноанъанавий усуллари ҳам мавжудлигини кўрсатди. Масалан, иқтисодчи С.В.Колесникова юқорида номлари зикр этилган олимлардан фарқли равишда, ушбу масалага янги услубда ёндашиб, хизмат кўрсатиш соҳасида банд аҳоли меҳнати самарадорлигини аниқлашда кадрлар қўнимсизлик кўрсаткичидан фойдаланишни тавсия этади³.

Т.И.Романова, Т.Г.Виничуклар эса соҳа ходимларининг рентабеллиги ходимлар меҳнатидан фойдаланиш самарадорлигини акс эттиришини таъкидлаб, қуйидаги формуладан фойдаланишни тавсия этишган⁴:

$$X_p = GP/LR * 100 \quad (1)$$

Бу ерда: X_p -ходимларнинг рентабеллик даражаси;

GP- соҳанинг ялпи фойдаси;

LR- соҳада ишловчи ходимлар сони.

Ушбу формула ёрдамида соҳадаги ҳар бир ходимга тўғри келадиган фойда даражаси аниқланади. Бизнинг назаримизда ушбу формулада жиддий камчилик бор. Бу ерда тадқиқотчилар соҳа ходимларининг ўртача сонини эмас балки, соҳада ишловчи ходимлар учун қилинган харажатлар ҳисобга олиниши лозим эди. Бироқ масаланинг бу жиҳати тадқиқотчиларнинг эътиборидан четда қолган.

Булардан ташқари, яна қуйидаги олимлар Н.В.Федотова, П.К.Федотов, Е.И.Зелинская⁵ ҳамда

² Чечина О.С. Система показателей оценки трудового потенциала промышленных предприятий и эффективности его использования. / автореф. дис., канд. экон. наук: 08.00.05 - Экономика и упр. нар. хоз-вом (по отраслям и сферам деятельности, в том числе экономика труда). - Самара, 2015.-19с.

³ Колесникова С.В. Эффективность использования трудовых ресурсов в организации // Вопросы экономики и управления. - 2016.- №5 (7). – С.153-154.

⁴ Романова Т.И., Виничук Т.Г. Оценка эффективности использования трудового потенциала и системы управления персоналом предприятия. / учебное пособие. – Томск: Томский государственный архитектурно-строительный университет, 2016. – 185 с.

⁵ Федотова Н.В., Федотов П.К., Зелинская Е.И. Экономика и менеджмент горного производства. Учебное пособие. М.: 2017.

Л.В.Санковалар¹ ўзига хос услубда соҳа ходимларнинг меҳнати самарадорлигини аниқлаш усулини таклиф этганлар. Ушбу олимлар таклиф этган усулларнинг ўзига хос жиҳати шундаки, соҳа ходимлари ўртасида уларнинг меҳнат натижаларини таққослаш орқали соҳада банд ходимлар меҳнати самарадорлигини аниқлаш назарда тутилган. Ушбу усулнинг афзаллиги соҳаларни ўзаро таққослаш йўли билан келажакда уларни ривожлантириш борасидаги илмий асосланган таклифлар ишлаб чиқиш имконини беради.

Ўзбекистонда ҳам иқтисодчи олимлар томонидан ушбу муаммо чуқур ўрганилиб, ходимлар меҳнат самарадорлигини ҳисоблашда умумий кўрсаткичлардан фойдаланишни тавсия этишган. Масалан, Қ.Х.Абдурахмонов² ҳамда М.М.Мухаммедовларнинг³ асарларида ҳам меҳнат самарадорлиги мураккаб категория эканлиги ва у меҳнат унумдорлиги категорияси билан бир хил ҳисобланишини таъкидлашган. Ундан ташқари олимлар томонидан инсон капиталини ривожлантириш меҳнат бозори сифатини яхшилашга ижобий таъсири мавжудлигини таъкидлашмоқда⁴. Миллий иқтисодиётни инновацион тараққиётида эса интеллектуал салоҳиятнинг аҳамияти ошиб бораётганлиги ҳам муҳимдир⁵.

Меҳнат унумдорлиги меҳнат самарадорлигининг жуда муҳим кўрсаткичи. Лекин меҳнат самарадорлиги тушунчаси меҳнат унумдорлиги тушунчасидан кенгроқдир. Меҳнат самарадорлиги меҳнат унумдорлигидан меҳнат натижалари кўрсаткичи бўйича ҳам сарфлар кўрсаткичи жиҳатидан ҳам фарқ қилади. Меҳнат унумдорлигини таърифлашда унинг натижаси меҳнат маҳсули

тарзида ифодаланади. Меҳнат самарадорлиги эса инсон меҳнат фаолиятининг барча жиҳатларини жумладан, хизматларнинг сифатини ҳам ўзида акс эттирганлиги сабабли ушбу йўналишдаги тадқиқотлар муҳим аҳамият касб этади.

Тадқиқот методикаси.

Билишнинг аниқ усуллари йиғиндисига таянган ҳолда илмий таҳлиллар, анализ ва синтез, индукция ва дедукция, тизимли ёндашув, таҳлилнинг мантиқий усуллари ҳамда натижани илмий ўрганиш услубларидан фойдаланилди.

Асосий натижалар.

Постиндустриал жамиятда инсон иқтисодиётни ривожлантиришнинг ҳаракатлантирувчи кучига айланади. Соҳа ходимларнинг кайфияти, соғлиғи, хотиржамлиги, шижоати белгиланган мақсад ва марраларга эришишда муҳим рол ўйнайди. Шу сабаб ходимлар меҳнати муносиб рағбатлантирилиши лозим. Юқорида иқтисодчи олимларнинг тавсияларидан фойдаланиб, хизмат кўрсатиш соҳасида банд аҳоли меҳнати самарадорлигини ҳисоблашда қуйидаги формуладан фойдаланишни тавсия этамиз:

$$Ms = \frac{Mu}{Q+(Q*k)} \quad (3)$$

Бу ерда:

Ms - меҳнат самарадорлиги;

Mu - хизмат кўрсатиш соҳасидаги меҳнат унумдорлиги;

Q – хизмат кўрсатиш соҳасининг ўртача иш ҳақи;
k - бу коэффицент, яъни ходимнинг ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш жараёнида фойдаланиладиган баъзи фаолият турлари учун қилинган сарфлар. Бу коэффицент ходимнинг ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш жараёнида фойдаланиладиган фаолият турлари учун қилинган харажатлар иш ҳақининг неча фоизини ташкил этилишига қараб аниқланади.

Ушбу формуланинг афзаллик жиҳати шундаки, бунда ходимнинг меҳнат натижаси ва сарфлари акс эттирилади. Яна бир муҳим жиҳати шундан иборатки, ходимнинг ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш жараёнида фойдаланиладиган (хизматлар ҳажмини ошишига ва сифатини яхшиланишига таъсир этадиган баъзи хизмат турлари. Масалан, транспорт хизматлари, кўнгил очиш ва дам олиш каби хизмат турлари ва бошқалар) баъзи фаолият турлари учун қилинган сарфлар ҳам харажатлар таркибига киритилади.

Бизнинг ҳисоб-китобларимизда ушбу хизмат турларидан фойдаланиш харажатлари жами

¹ Санкова Л.В. Достойный труд как новое измерение качества трудовой жизни: региональный аспект// Каспийский регион: политика, экономика, культура 2012.-№1.-С.105-110.

² Абдурахмонов Қ.Х. Меҳнат иқтисодиёти. Назария ва амалиёт. Дарслик.-ЎзР ФА "ҒАН" нашриёти, 2019 – Б.398.

³ Мухаммедов М.М., ва бошқалар. Иқтисодиёт назарияси.- Т.: "Fan va texnologiya", 2018 й., Б.104.

⁴ N. Muminov, O. Egamberdieva. MODERN ASPECTS OF HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT AS A METHOD FOR IMPROVING THE LABOR MARKET OF UZBEKISTAN. УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ: МЕЖДУНАРОДНЫЕ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ. Электронный сборник статей IV Международной научно-практической online-конференции. (Новополюк, 26 ноября 2020 г.). P.237-240.

⁵ Muminov N. THE ROLE OF INTELLECTUAL POTENTIAL IN THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY: THEORETICAL AND HISTORICAL APPROACH // German International Journal of Modern Science №19, 2021. VOL. 2. ISSN (Print) 2701-8369. ISSN (Online) 2701-8377. DOI: 10.24412/2701-8369-2021-19-2-27-29

харажатининг 25 фоизини ташкил этди (хронометраж йўли билан ходимларнинг харажатлар таркиби ўрганилди ва шундан ҳисоблаб чиқилди. $k=0.25$). Ваҳоланки, ушбу кўрсаткич ходимнинг ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш жараёнида фойдаланиладиган баъзи фаолият турлари учун қилинадиган харажатларнинг ошишига қараб ўзгаради.

Ушбу формула ёрдамида ҳисобланган меҳнат самарадорлик кўрсаткичи 1 га тенг ($M_s=1$), 1 дан катта ($M_s>1$) ёки 1 дан кичик ($M_s<1$) қийматга эга бўлиши мумкин. Агарда $M_s=1$ га тенг бўлса, (меҳнат унумдорлиги ва иш ҳақи миқдори ўзгармаган ҳолда) маҳсулот ҳажми ҳам бир фоизга ўсганда иш ҳақи ҳам бир фоизга ўсади. Меҳнат самарадорлигининг тенглиги ходимнинг барқарор ишлашини таъминлайди. Бундай ҳолатда соҳада хизматлар ҳажми ошмайди, сифати ҳам ўзгармайди, янги иш ўринларини яратиш имкон бўлмайди.

$M_s>1$ бўлса, корхона нуқтаи назардан ижобий баҳоланади, соҳада хизматлар ҳажми ошиб, нархлар ўсиш суръати барқарорлашади, инфляция даражаси пасаяди, янги иш ўринларини яратиш, янги хизмат турларини жорий этиш ва ходимларни рағбатлантириш имкони яратилади. Иккинчи томондан иш берувчи ва ходим ўртасида иқтисодий манфаатлар мувозанати бузилади.

$M_s<1$ бўлса, меҳнат унумдорлиги меҳнат сарфларига қараганда бир мунча секинроқ суръатда ўсишини, шунингдек соҳада харажатлар миқдори ошаётганлигини, ходимлар салоҳиятидан, асосий воситалардан ва бошқа ресурслардан унумли фойдаланилмаётганлигини кўрсатади. Кейинчалик бу ҳолат соҳада аҳоли бандлигини қисқаришига, ишсизлар сонини ошишига олиб келади.

Модомики, тавсия этилаётган формулада меҳнат самарадорлиги натижасининг ($M_s=1, M_s>1$ ёки $M_s<1$) 1 га тенглиги, 1 дан катта ёки 1 дан кичиклиги корхона нуқтаи назардан, ёки айтайлик давлат нуқтаи назаридан яхши, ходим учун эса унинг ижтимоий-иқтисодий манфаатлари пасайишини ифодаласа, ёки аксинча бўлса унда натижанинг муайян зарарсиз нуқтасини топиш муҳим. Бунинг учун меҳнат унумдорлиги ва иш ҳақи ўртасидаги пропорциядан фойдаланиш лозим. Адабиётларда «меҳнат унумдорлигининг 1 фоизга ўсиши, иш ҳақини 0,7-0,8 фоизга кўпайиб боришини мақсадга мувофиқ»¹ деб, кўрсатилган. Шу нуқтаи назардан келиб чиқиб тавсия этилаётган формула қиймати

0,7 ёки 0,8 га тенг бўлиши мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Ушбу ҳолатда иш берувчи ва ходим ўртасида иқтисодий манфаатлари тўқнашмайди. Аксинча ходим хизмат кўрсатиш жараёнидаги харажатларини қоплаш (яхши ишлаб пул мукофотларини олиш) мақсадида бор имкониятларини ишга солади, иқтисодий ресурслардан унумли фойдаланишга интилади. Бу, ўз навбатида, соҳада янги иш ўринлари яратиш имконини беради.

Таҳлиллар.

Тадқиқот жараёнида юқорида тавсия этилган формула ёрдамида хизмат кўрсатиш соҳаси тармоқларида ходимларнинг меҳнат самарадорлиги ҳисоблаб чиқилди (1-жадвал).

Амалга оширилган ҳисоб-китоблар Ўзбекистонда хизмат кўрсатиш соҳаси тармоқларида ходимларнинг меҳнат самарадорлиги биз таклиф этган меъёрдан кўп, баъзилари эса 0,7 ва 0,3 пунктга кам эканлигини кўрсатди. Масалан, хизмат кўрсатиш соҳасининг улгуржи ва чакана савдо, моторли транспорт воситалари ва мотоциклларни таъмирлаш тармоғидаги ходимларининг меҳнат самарадорлиги 2020 йилда 2017 йилга қараганда 0,1 пунктга ошган бўлсада, у белгиланган меъёрдан 0,2 пунктга кам.

Яшаш ва овқатланиш тармоғи ходимларининг меҳнат самарадорлик кўрсаткичлари ҳам 0,5 пункт кам. Юқорида таъкидланганидек, бу ҳолат меҳнат унумдорлигининг меҳнат сарфларига қараганда бир мунча секинроқ суръатда ўсаётганлигини, шунингдек соҳада харажатлар миқдори ошаётганлигини, ходимлар салоҳиятидан, асосий воситалардан ва бошқа ресурслардан унумли фойдаланилмаётганлигини кўрсатади ва бу жараённи ижобий баҳолаб бўлмайди. Хизмат кўрсатиш соҳасининг ахборот ва алоқа, молия ва суғурта хизматларини кўрсатувчи ходимларининг меҳнат самарадорлиги кўрсаткичлари эса соҳанинг бошқа тармоқларига қараганда бир мунча фарқ қилади.

Масалан, ахборот ва алоқа хизматларини кўрсатувчи ходимларининг меҳнат самарадорлик кўрсаткичи 2 дан кам эмас, ёки айтайлик молия ва суғурта хизматларини кўрсатувчи ходимларининг меҳнат самарадорлик кўрсаткичи меъёрдан 2,6 мартага кўп. Бу ҳолатни ижобий баҳолаш мумкин. Чунки бундай ҳолат бир томондан соҳада хизматлар ҳажми ошиб, нархлар ўсиш суръати барқарорлашади, инфляция даражаси пасаяди, янги иш ўринларини яратиш, янги хизмат турларини жорий этиш ва ходимларни рағбатлантириш имкони яратилади. Иккинчи томондан эса иш

¹ Плышевский Б.П. Соотношение динамики производительности и оплаты труда. // Вопросы статистики, №6.2006.-С.5.

1-жадвал. Ўзбекистонда хизмат кўрсатиш соҳаси тармоқлари ходимларининг меҳнат самарадорлик кўрсаткичлари¹

Хизмат кўрсатиш тармоқлари	Йиллар				2020 йилнинг 2019 йилга нисбатан ўзгариши (+;-)
	2017	2018	2019	2020	
Улгуржи ва чакана савдо, моторли транспорт воситалари ва мотоциклларни таъмирлаш	0,5	0,6	0,6	0,6	X
Яшаш ва овқатланиш хизматлари	0,4	0,4	0,4	0,4	X
Ташиш ва сақлаш	1,0	1,0	1,0	1,0	X
Ахборот ва алоқа	2,3	2,2	2,0	2,3	+0,3
Молия ва суғурта фаолияти	3,2	3,3	3,4	4,3	+1,0
Таълим	0,9	0,9	1,0	0,9	-0,1
Соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматлар кўрсатиш	0,7	0,8	0,9	0,9	X
Санъат, кўнгил очиш ва дам олиш	0,5	0,7	0,8	0,8	X
Бошқа турдаги хизмат кўрсатиш	0,1	0,1	0,1	0,1	X

берувчи ва ходимларнинг иқтисодий манфаатлари ўртасида зиддият пайдо бўлади. Яъни бундай вазиятда ходим иш берувчидан иш шароитларини янада яхшиланишини, иш вақтини қисқартиришни, иш ҳақини оширишни ва шу каби бошқа имтиёзларни талаб қилишга интилади.

Хизмат кўрсатиш соҳасининг ташиш ва сақлаш хизматларини кўрсатувчи ходимларнинг меҳнат самарадорлиги эса 1 тенг. Бундай ҳолат хизмат кўрсатиш соҳасининг жадал ривожланишига тўсқинлик қилади. Чунки, бундай вазиятда ходимлар барқарор ишлаши таъминланади. Лекин соҳада хизматлар ҳажми ошмайди, сифати ҳам ўзгармайди, янги иш ўринларини яратиш имконига эга бўлмайди. Шунинг учун ушбу тармоқ ходимларнинг меҳнат самарадорлигини ижобий баҳолаб бўлмайди.

Бундай вазиятни хизмат кўрсатиш соҳасининг таълим тармоғида ҳам кўриш мумкин. Гарчанд, таълим тармоғида ходимларнинг меҳнат самарадорлиги 2017 ва 2018 йилларда 0,9 тенг бўлган бўлсада, 2019 йилга келиб ушбу кўрсаткич 1 тенг бўлди. 2020 йилда у яна 0,9 га тенг бўлди. Хизмат кўрсатиш соҳасининг қолган тармоқларида жумладан, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий хизматларни кўрсатиш, санъат, кўнгил очиш ва дам олиш тармоқ ходимларининг меҳнат самарадорлиги меъёр кўрсаткичига яқинлашган. Бироқ ушбу тармоқ ҳам 2020 йилда белгиланган меъёрдан 0,1 пунктга ошган. Демак ушбу тармоқда хизматлар ҳажмини ошириш бўйича чора тадбирлар ишлаб чиқилишини тақозо этади.

Бошқа турдаги хизмат кўрсатиш тармоқ ходимларининг меҳнат самарадорлиги белгиланган меъёрдан 0,7 пунктга кам. Тадқиқотлар жараёнида амалга оширилган таҳлил натижалари хизмат кўрсатиш соҳасининг деярли барча тармоқларида ходимларнинг меҳнат самарадорлиги беқарорлигини кўрсатмоқда. Ушбу ҳолат ижтимоий-иқтисодий тараққиётнинг постиндустриал босқичига ўтиш жараёнида мазкур соҳанинг моҳиятига, унинг миллий иқтисодиётдаги мавқеи ва аҳамиятига, келажақда соҳанинг зиммасига юклатилган улкан вазифаларни бажариш борасида талабларига мос келмайди. Демак, соҳа ходимларининг меҳнат самарадорлигини ошириш муаммоси янада долзарбланиши. Ушбу муаммони ҳал этишда мавжуд имкониятлардан ўринли ва унумли фойдаланиш зарур.

Хулоса ва таклифлар.

Хизмат кўрсатиш соҳасида банд аҳоли меҳнати самарадорлигини баҳолайдиган янги услубий ёндашувлар бўйича таҳлиллар олиб борилмас экан, ушбу соҳада аҳоли бандлигини таъминлаш борасида жиддий ўзгаришлар содир бўлмайди. Ечилиши амалий жиҳатдан муҳим бўлган муаммолар занжирида хизматлар соҳасида банд бўлган ходимлар иш ҳақини меҳнат натижаларига мувофиқ ошириш, соҳанинг баъзи тармоқларини жумладан, соғлиқни сақлаш, ижтимоий хизмат кўрсатиш, молия ва суғурта, таълим, туризм, яшаш ва овқатланиш хизматларини кўрсатувчи тармоқларни кенгайтиришни биринчи даражали аҳамиятга эга деган тўхтамга келдик. Айнан ушбу хизмат турларини ривожлантириш ва унда аҳоли бандлигини таъминлаш соҳада кўп йиллар даво-

¹ Муаллиф ҳисоблари.

мида жамланган миллий бойлик ва орттирилган тажрибадан фойдаланиш мамлакатда ялпи хизматлар ҳажмини ошириш имконини беради.

Таклифлар.

Меҳнат самарадорлигини ижтимоий-иқтисодий категория сифатида уни аниқлаш учун муайян кўрсаткичлар тизимини талаб қилади. Шу нуқтаи назардан қаралганда ходимлар меҳнат самарадорлигини юқорида тавсия этилган формула-

дан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Шунингдек ушбу формула, ишлаб чиқариш миқёсига қараб меҳнат самарадорлигини корхона, тармоқ, минтақа, даражасида аниқлаш имконига эга. Хизмат кўрсатиш соҳасида банд аҳоли меҳнати самарадорлигини аниқлашнинг янги ёндашуви соҳада янги иш ўринларини яратиш, янги хизмат турларини жорий этиш, ялпи хизматлар ҳажмини ошириш имконини беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Абдураҳмонов Қ.Х. Меҳнат иқтисодиёти. Назария ва амалиёт. Дарслик.-ЎзР ФА "FAN"нашриёти, 2019 – Б.398.
2. Колесникова С.В. Эффективность использования трудовых ресурсов в организации // Вопросы экономики и управления. - 2016.- №5 (7). – С.153-154.
3. Мухаммедов М.М. ва бошқалар. Иқтисодиёт назарияси.- Т.: "Fan va texnologiya", 2018 й., Б.104.
4. Плышевский Б.П. Соотношение динамики производительности и оплаты труда. // Вопросы статистики, №6.2006.-С.5.
5. Романова Т.И., Виничук Т.Г. Оценка эффективности использования трудового потенциала и системы управления персоналом предприятия. / учебное пособие. – Томск: Томский государственный архитектурно-строительный университет, 2016. – 185 с.
6. Санкова Л.В. Достойный труд как новое измерение качества трудовой жизни: региональный аспект// Каспийский регион: политика, экономика, культура 2012.-№1.-С.105-110.
7. Федотова Н.В., Федотов П.К., Зелинская Е.И. Экономика и менеджмент горного производства. Учебное пособие. М.: 2017.
8. Иващишина М.В. Факторы, влияющие на эффективное использование трудовых ресурсов // Новые технологии. – 2016.-№1.-с.78-80.
9. Muminov N. THE ROLE OF INTELLECTUAL POTENTIAL IN THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY: THEORETICAL AND HISTORICAL APPROACH // German International Journal of Modern Science №19, 2021. VOL. 2. ISSN (Print) 2701-8369. ISSN (Online) 2701-8377. DOI: 10.24412/2701-8369-2021-19-2-27-29
10. Чечина О.С. Система показателей оценки трудового потенциала промышленных предприятий и эффективности его использования. / автореф. дис., канд. экон. наук: 08.00.05 - Экономика и упр. нар. хоз –вом (по отраслям и сферам деятельности, в том числе экономика труда). - Самара, 2015.-19с.
11. N. Muminov, O. Egamberdieva. MODERN ASPECTS OF HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT AS A METHOD FOR IMPROVING THE LABOR MARKET OF UZBEKISTAN. УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ: МЕЖДУНАРОДНЫЕ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ. Электронный сборник статей IV Международной научно-практической online-конференции. (Новополоцк, 26 ноября 2020 г.). P.237-240.